Artvin Çoruh Üniversitesi
Orman Fakültesi Dergisi
ISSN:2146-1880, e-ISSN: 2146-698X
Yıl: 2025, Cilt: 26, Sayı: 2, Sayfa: 302-308

ofd.artvin.edu.tr

Artvin Coruh University
Journal of Forestry Faculty
ISSN:2146-1880, e-ISSN: 2146-698X
Year: 2025,Vol: 26, Issue: 2, Pages: 302-308

Tıbbi ve Aromatik Bitki Satışı ve Kullanımı: Eskişehir İli Örneği

Sale and use of Medicinal and Aromatic Plants: The Case of Eskişehir Province (Türkiye)

Sefa AKBULUT*[1]
[1]Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, Trabzon

Eser bilgisi / *Article info*
Araştırma makalesi/*Research article*
DOI: 10.17474/artvinofd.1665284

*Sorumlu yazar/*Corresponding author*
Sefa AKBULUT
e-mail: sakbulut@ktu.edu.tr

Geliş tarihi /*Received*
25.03.2025
Düzeltme tarihi/*Received in revised form*
18.06.2025
Kabul tarihi/Accepted
24.06.2025
Elektronik erişim/*Online available*
15.10.2025

Anahtar kelimeler:
Aktar
Şifalı bitki
Bitki ticareti
Geleneksel bilgi

Keywords:
Herbalist
Medicinal plant
Plant trade
Traditional knowledge

Özet
Bu çalışma Eskişehir ilinde tıbbi ve aromatik bitki satışında faaliyet gösteren 12 aktar ve bu aktarlardan alışveriş yapan 60 müşteri ile gerçekleştirilmiştir. Firma sahiplerine ve müşterilere iki bölümlü ayrı anket uygulanmıştır ve görüşmeler yüz yüze yapılmıştır. Araştırmada aktarların en çok sattıkları bitkilerde ilk üç sırayı sırasıyla ıhlamur, adaçayı ve nane oluştururken, müşterilerin en çok kullandıkları bitkilerde ise ilk üç sırayı ıhlamur, nane ve zencefil oluşturmaktadır. Yine aktar ve müşterilerinin bu bitkileri satma ve satın alma sebepleri arasında ilk sıralarda sindirim sistemi bozuklukları, kalp-damar rahatsızlıkları, solunum sistemi bozuklukları ve sinir sistemi bozuklukları yer almaktadır.

Abstract
This study was conducted with 12 herbalists selling medicinal and aromatic plants in Eskişehir and 60 customers who shop from these herbalists. A two-part survey was applied to herbalists and their customers, and interviews were conducted face-to-face. In the study, the top three plants sold by herbalists were linden, sage, and mint, respectively, while the top three plants used by customers were linden, mint, and ginger. Again, the top reasons for herbalists and their customers to sell and buy these plants were digestive, cardiovascular, respiratory, and nervous system disorders.

GİRİŞ

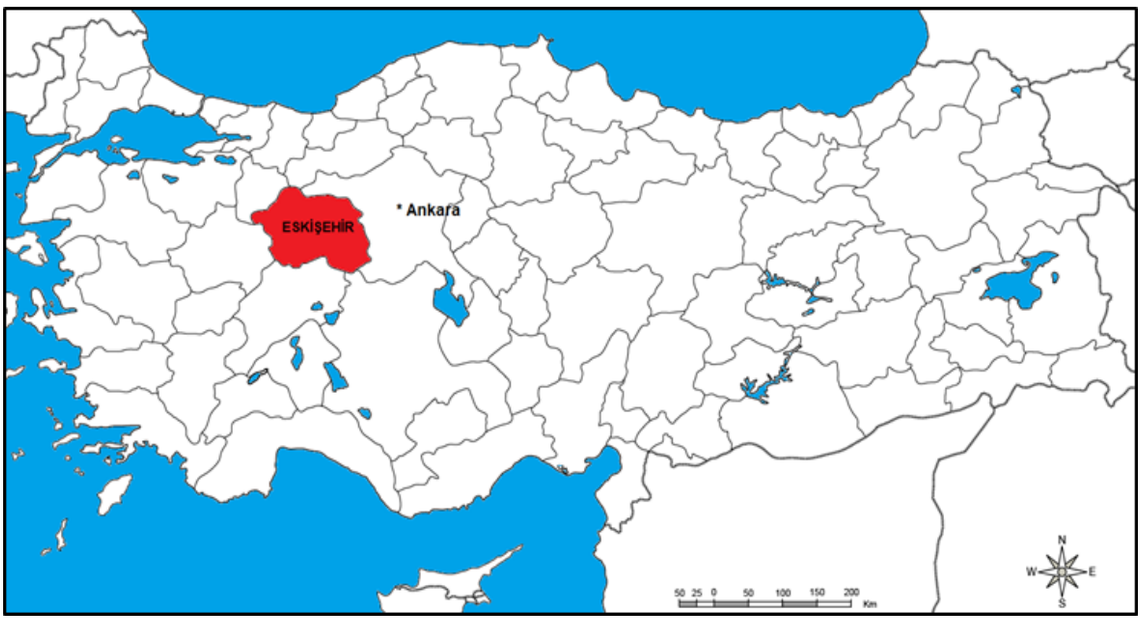
Tıbbi ve aromatik bitkiler, farmasötik, kozmetik ve gıda uygulamaları nedeniyle büyük ilgi gören geniş bir bitki grubudur (Yudharaj ve ark. 2016). Dünyada yaklaşık yarım milyon bitki olduğu ve bunların çoğunun tıbbi aktiviteleri açısından henüz araştırılmadığı bilinmektedir. Tıbbi aktivitelerinin gizli potansiyellerinin mevcut ve gelecekteki çalışmaların tedavisinde belirleyici olabileceği için tıbbi bitkilerin umut verici bir geleceği vardır (Singh 2015). Bitkilerin tıbbi olarak kullanımlarına ilişkin yazılı kaynaklar 5000 yıl öncesine kadar uzanmaktadır (Ertuğ 2014). Anadolu topraklarında ise bitkilerin tıbbi kullanımlarına ilişkin ilk kayıt 1. yüzyılda Dioscorides'in "De Materia Medica" isimli eseri ile başlar. Günümüze kadar geçen sürede birçok kültüre ait olan bu türden geleneksel bilgilerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması ihtiyacı duyulmuştur. Bu bağlamda halk tıbbının önemli bir parçası olarak aktarlık mesleği yüzyıllardır tıbbi hammadde temininde önemli bir yer edinmiştir. Baytop (1999) aktarları, ilaçların yapılmasında kullanılan bitkisel, hayvansal ve madensel ilkel maddeleri (drog) satan kişiler tanımlamaktadır ve aktarlık halen daha bitkisel drog ihtiyacının büyük bir bölümünü temin eden meslek grubu olmaya devam etmektedir. Bitkisel kaynaklı drogların tedavide kullanımı da yaygın bir şekilde devam etmektedir (Güveloğlu 2014). Bu durum bitkisel kökenli drogların ilk elden temin edildiği aktarları da popüler hale getirmiştir. Aktarlık sadece tıbbi ve aromatik bitki pazarlayan değil aynı zamanda hasta tedavisi ya da koruyucu halk hekimliği görevlerini de üstlenmiş gibi görünmektedir. Halk arasında çoğunlukla "lokman hekim" olarak görülen aktarların faaliyetleri Tarım ve Orman Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının denetimi altında olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

Tıbbi bitkilerin kullanım alanlarının ve kullanan kişilerin sayısının hızla artması, hem yerli hem de ithal bitkisel ürünlerin çeşitliliği, toplum sağlığında da bazı riskleri beraberinde getirmektedir (Şekeroğlu 2015). Bu nedenle aktarların olduğu kadar tüketicilerin de tıbbi ve aromatik bitkileri kullanırken çok dikkatli davranmaları gerekmektedir.

Türkiye, tıbbi ve aromatik bitki ticaretinde söz sahibi Çin, Hindistan, Güney Kore, Pakistan, Bulgaristan gibi ülkeler ile kıyaslandığında ortalamanın oldukça altında kalmaktadır (Schippmann ve ark. 2006). Türkiye florasının günümüzde yaklaşık 12000 takson olduğu (Güner 2012), ticarete konu edilen bitki taksonu sayısının da yaklaşık %3'lere karşılık geldiği ifade edilmektedir (Özgüven ve ark. 2005). Anlaşılacağı üzere bu konu Türkiye için henüz tam olarak değerlendirilmeyen ve geleceği oldukça parlak bir pazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye'deki aktar ve müşteri ilişkilerinin iyi analiz edilmesi ve bu doğrultuda bitkisel ürünler, droglar temin edilmesi sağlanmalı, doğadaki bilinçsiz bitki toplama ve tüketimi önlenmelidir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma konusunu, Eskişehir il merkezinde tıbbi ve aromatik bitki satışında faaliyet gösteren 12 aktar ve her bir aktardan alış-veriş yapan 5, toplamda ise 60 müşteri oluşturmaktadır (Şekil 1). Araştırmada aktarlara ve müşterilere iki bölümlü iki ayrı anket uygulanmıştır. Anketler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Anketlerin ilk bölümlerinde aktar ve müşterilerin demografik özelliklerini, ikinci bölümlerinde ise aktarların en çok sattıkları, müşterilerin ise en çok kullanmayı tercih ettikleri tıbbi ve aromatik bitki taksonlarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla kartopu örnekleme yöntemi uygulanmış, anket verilerinin değerlendirilmesinde ise frekans ve çapraz tablolardan yararlanılmıştır. Ayrıca her görüşmeye başlamadan önce Uluslararası Etnobiyoloji Derneği'nin yönergelerindeki etik kurallar esas alınmış ve her anket öncesi Önceden Bilgilendirilmiş Onay (Prior Informed Consent) alınmıştır (ISE 2008).

Şekil 1. Araştırma alanı coğrafi konumu

BULGULAR VE TARTIŞMA

12 aktar ve 60 müşteriye ait demografik özellikler Çizelge 1 ve Çizelge 2'de verilmiştir. Aktarların yaşları 27 ile 70 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 43'tür. Anket yapılan 12 aktardan sadece biri kadın tarafından işletilmektedir. Daha önce yapılan çalışmalardaki veriler de erkek hâkim bir meslek grubu olduğunu vurgulamaktadır (Toksoy ve ark. 2010, Akbulut ve Bayramoglu 2013, Çelik 2014, Aşkın Çelik ve ark. 2019). Aktarların eğitim süreleri 5 yıl ile 15 yıl arasında olup, ortalama eğitim süresi 11 yıldır. Bu da şimdiki eğitim

sisteminde lise 3. sınıfa denk gelmektedir. Bir araştırmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'in ortalama eğitim süresinin 6 yıl olduğu ifade edilmiştir (Akbulut ve Özkan 2016). Buna kıyasla Eskişehir ilindeki aktarların eğitim düzeyi bu ortalamanın üzerindedir.

Çizelge 1. Aktarların demografik özellikleri

Özellikler	Aktar sayısı	Yüzde (%)
Yaş grubu		
20 – 39	3	25
40 – 59	7	58.3
≥ 60	2	16.7
Cinsiyet		
Erkek	11	91.7
Kadın	1	8.3
Eğitim durumu		
İlköğretim	2	16.7
Lise	6	50
Üniversite	4	33.3

Ankete katılan 60 aktar müşterisinin yaşları 20 ile 78 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 42'dir. Katılımcıların 26'sı erkek, 34'ü kadındır. Müşterilerin eğitim süreleri 5 yıl ile 15 yıl arasında değişmektedir. Ortalama eğitim süresi ise 12 yıl olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 2. Müşterilerin demografik özellikleri

Özellikler	Müşteri sayısı	Yüzde (%)
Yaş grubu		
20 – 39	27	45
40 – 59	23	38.3
≥ 60	10	16.7
Cinsiyet		
Erkek	26	43.3
Kadın	34	56.7
Eğitim durumu		
İlköğretim	4	6.7
Ortaöğretim	5	8.3
Lise	24	40
Üniversite	27	45
Meslek		
Ev kadını	7	11.7
Emekli	9	15
Öğrenci	6	10
Memur	11	18.3
Esnaf	7	11.7
İşçi	2	3.3
Diğer	18	30

Aktarların faaliyet süreleri, sattıkları ürün ve çalıştırdıkları işçi sayıları Çizelge 3'te verilmiştir. Buna göre faaliyet süreleri 4 yıl ile 53 yıl arasında değişmektedir. Ortalama işletme süresi ise 20 yıldır. Aktarlarda çalışan sayısı çoğunlukla 3 olup, sadece bir aktarın 11 kişilik bir istihdam sağladığı kayıt edilmiştir.

Çizelge 3. Aktarların yapısal analizi

Aktar faaliyet süreleri (Yıl)	Aktar Sayısı
1 - 19	7
20 - 39	4
≥ 40	1
Aktarlardaki çalışan sayısı (Adet)	**Aktar Sayısı**
1 – 3	8
4 – 6	3
≥ 7	1
Aktarlardaki ürün sayısı (Adet)	**Aktar Sayısı**
1 - 499	3
500 - 999	5
≥ 1000	4

Aktarlar arasında 1000'in üzerinde ürün satışı yapanların tıbbi ve aromatik bitki satışının yanında şarküteri, kuruyemiş ve şekerleme ürünlerinin de pazarlamasını yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu firmaların en çok sattıklarını beyan ettikleri tıbbi ve aromatik bitkiler Çizelge 4'te sıralanmıştır. Liste oluşturulurken aktarların ankete verdikleri yanıtlar esas alınmıştır. Buna göre satışta ilk üç sırayı ıhlamur, nane ve adaçayı almıştır. Türkiye'de aktarlar üzerine yapılan kapsamlı bir araştırmada (Akbulut ve Bayramoglu 2013), aktarların en çok sattıkları ilk üç bitkinin nane, ıhlamur, zencefil olduğu bildirilmiştir. Akbulut ve Özkan (2016) ile Özkan ve Akbulut (2018) tarafından benzer çalışmalarda da ıhlamur ve nanenin en çok satılan tıbbi ve aromatik bitkiler olduğu anlaşılmaktadır. Bölgesel farklılıklardan dolayı kekik, civanperçemi ve keten gibi farklı bitkilerin de en çok tüketilen türler listesinde olduğu görülmüştür (Sargın ve ark. 2014). Müşterilerin en çok kullandıklarını söyledikleri bitkiler ise Çizelge 5'te verilmiştir. Bu durum aktarların en çok sattıklarını beyan ettikleri liste ile benzerlik göstermektedir. Müşteri listesinde üçüncü sırada yer alan zencefil, aktarların listesine kıyasla daha üst sıralarda yer almaktadır. Bu durum bitkinin son yıllarda Türkiye'de baharat olarak kullanımının artış göstermesi (Sucu ve Gürbüz 2021) ve COVID-19 pandemisinde virüse karşı, özellikle öksürük giderici tıbbi

bir bitki olarak kullanımının ön plana çıkmasıyla açıklanabilir (Akbulut 2021, Akbulut ve Özkan 2023). Aktar listesinde yer alan tarçın, mahlep ve çörek otu ise müşterilerin en çok satın aldıklarını beyan ettikleri listede yer almamıştır (Çizelge 4). Bu durum müşterilerin bu bitkileri aktarlar dışında, zincir marketlerde de rahatlıkla bulabilmeleri ve tıbbi bitkiden ziyade baharat/gıda kaynağı bir bitki olarak algılamasından ileri gelmektedir. Müşteri bitki listesinde yer alan salep ise aktarların en çok satılan bitkiler listesinde yer almamaktadır (Çizelge 5). Bu bitki özellikle bu yörede ve çevresinde yöre halkı tarafından gıda ve şifa amaçlı kullanımı yaygın olan ancak temin yolları aktarlar dışında pastane, kuruyemişçi, market gibi işletme ve satıcılar ile doğadan toplamak suretiyle de olmaktadır. Ayrıca salep, doğadan toplanmak suretiyle ihraç edilmesi yasak olan çiçek soğanları grubunda yer almaktadır (Resmi Gazete 2024). Listede salep "Orchis" olarak yer alsa da Anacamptis, Dactylorhiza, Himantaglossum, Ophrys, Orchis, Serapias cinslerinin de aynı adla satışının yapıldığı aktarlarda yer alan bitkilerin Türkçe ve Latince bitki isimleri listesinden anlaşılmaktadır.

Yapılan benzer çalışmalarda (Toksoy ve ark. 2010, Akbulut ve Bayramoğlu 2013, Sargın ve ark. 2014, Palabaş Uzun ve Şimşir Bozdağ 2022) olduğu gibi her iki araştırma grubunda da en çok tercih edilen bitkilerin Lamiaceae familyasına ait taksonlar olduğu görülmüştür. Tıbbi bitkilerin en çok sıvı infüzyon ve dekoksiyon şeklinde sıvı solüsyonlar olarak hazırlandığı saptanmıştır. En çok kullanılan bitki kısmı ise yapraklar olmuştur. Farklı araştırmalarda da benzer durum tespit edilmiştir (Polat ve ark. 2011, Tulukcu ve Sağdıç 2011, Sargın ve ark. 2014, Palabaş Uzun ve Koca 2020, Şen ve ark. 2022). Bu çalışmada diğer yaygın kullanım şekilleri ise toz, baharat ve tıbbi yağ şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

2013 yılında yayınlanan "Takviye Edici Gıdalar Tebliği" ile gıda takviyesi ürünlerin üretimden satışına kadarki süreci belirlenmiştir (Resmi Gazete 2013). Aktarlar sattıkları ürünleri çoğunlukla kutu, poşet, plastik kaplarda muhafaza ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bazı ürünlerin hala daha çuvallarda satışının da yapıldığı görülmüştür. Aktarlar çoğunlukla paketlenmiş hazır ürünlerin satışını yaparken, bazıları ürünleri temizleme, paketleme, öğütme işlemlerini kendilerinin yaptığını söylemişlerdir.

Aktarlar bu bitkileri müşterilerinin en çok sağlık problemleri için satın aldıklarını söylemektedirler. Bunu sırasıyla gıda, güzellik, geleneksel adetler ve dini inanış gibi sebepler izlemektedir. Tıbbi amaçlı sattıkları bitkilerin en çok sindirim sistemi rahatsızlıkları için kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bunu sırasıyla solunum sistemi, kalp-damar rahatsızlıkları, uyku problemleri, stres, kısırlık ve cilt problemleri takip etmektedir. Yaşar ve ark. (2019) tarafından Eskişehir aktarlarında yapılan başka bir çalışmada da bitkilerin öksürük, migren, hemoroid, şeker hastalığı, iltihap, böbrek taşı, prostat, mide, ağız kokusu, romatizma, sedatif, kalp ve karaciğer rahatsızlıkları tedavisinde kullanıldığı bildirilmiştir. Müşterilerin tıbbi ve aromatik bitkileri satın alma sebepleri sorulduğunda ise ilk sırayı sindirim sistemi bozukluğu almıştır. Bunu sırasıyla sinir sistemi bozukluğu, kalp-damar rahatsızlıkları, solunum sistemi bozukluğu, yara iyileştirme, kansızlık, diyabet takip etmiştir. Aktarların tıbbi bitkilerin satın alınma sebepleri arasında saydığı kısırlık, müşterilerin tıbbi bitkileri satın alma sebepleri arasında yer almamaktadır. Çiftlerin bebek sahibi olamamaları ile ilgili durum, özellikle aile başta olmak üzere yakın çevre tarafından bir baskı unsuru olarak güncelliğini korumaktadır. Müşterilerin bu konuda sessiz kalması, kendilerinde bir kusur ya da eksiklik olabileceği düşüncesinin oluşmasına karşı bir önlem olarak algılanmıştır. Akbulut ve Bayramoglu (2013), Türkiye'de yaptıkları kapsamlı çalışmada bu çalışma bulgularına benzer şekilde sindirim sistemi, solunum sistemi ve cilt hastalıkların öncelikli hastalıklar arasında yer aldığını, kısırlığın ise son sıralarda yer bulduğunu ifade etmişlerdir. Toksoy ve ark. (2010) tarafından Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yapılan bir araştırmada, tıbbi ve aromatik bitkilerin çoğunlukla bağırsak ve idrar yolları hastalıklarının tedavisi için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4. Aktarların en çok sattıkları bitkiler

Botanik adı	Familyası	Türkçe adı	Kullanılan kısmı
Tilia spp.	Malvaceae	Ihlamur	Çiçek
Mentha x *piperita* L.	Lamiaceae	Nane	Yaprak
Salvia officinalis L.*	Lamiacee	Adaçayı	Yaprak
Melissa officinalis L.	Lamiaceae	Oğulotu	Yaprak
Zingiber officinale Roscoe*	Zingiberaceae	Zencefil	Rizom
Cassia fistula L.*	Fabaceae	Sinameki	Çiçek
Thymus spp.	Lamiaceae	Kekik	Yaprak
Ceratonia siliqua L.	Fabaceae	Keçiboynuzu	Meyve
Urtica dioica L.	Urticaceae	Isırgan	Tohum
Rosa canina L.	Rosaceae	Kuşburnu	Meyve
Glycyrrhiza glabra L.	Fabaceae	Meyan	Kök
Laurus nobilis L.	Lauraceae	Defne	Yaprak
Foeniculum vulgare Mill.	Apiaceae	Rezene	Yaprak
Nigella sativa L.	Ranunculaceae	Çörekotu	Tohum
Prunus mahaleb L.	Rosaceae	Mahlep	Tohum
Matricaria chamomilla L.	Asteraceae	Papatya	Çiçek
Neolitsea cassia (L.) Kosterm.*	Lauraceae	Tarçın	Kabuk

*Egzotik bitkiler

Çizelge 5. Müşterilerin en çok kullandıkları bitkiler

Botanik adı	Familyası	Türkçe adı	Kullanılan kısmı
Tilia spp.	Malvaceae	Ihlamur	Çiçek
Mentha x *piperita* L.	Lamiaceae	Nane	Yaprak
Zingiber officinale Roscoe*	Zingiberaceae	Zencefil	Rizom
Salvia officinalis L*	Lamiacee	Adaçayı	Yaprak
Melissa officinalis L.	Lamiaceae	Oğulotu	Yaprak
Ceratonia siliqua L.	Fabaceae	Keçiboynuzu	Meyve
Urtica dioica L.	Urticaceae	Isırgan	Tohum
Cassia fistula L.*	Fabaceae	Sinameki	Çiçek
Rosa canina L.	Rosaceae	Kuşburnu	Meyve
Thymus spp.	Lamiaceae	Kekik	Yaprak
Laurus nobilis L.	Lauraceae	Defne	Yaprak
Foeniculum vulgare Mill.	Apiaceae	Rezene	Yaprak
Orchis spp.	Orchidaceae	Salep	Yumru
Glycyrrhiza glabra L.	Fabaceae	Meyan	Kök

*Egzotik bitkiler

Müşterilere karşılaştıkları sağlık sorunlarında ilk nereyi tercih ettikleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların ilk tercihi %65 ile hastane olmuştur. %35'lik bir kesim ise aktara gitmeyi tercih etmişlerdir (Çizelge 6). Önceki yıllarda yapılan çalışma sonuçlarına kıyasla (Akbulut ve Bayramoğlu 2013, Akbulut 2015, Akbulut ve Özkan 2016, Özkan ve Akbulut 2019) aktarlara olan talebin arttığı anlaşılmaktadır. Bu artışın sebepleri arasında medikal ilaçların yan etkilerinin fazla olması, sosyal güvence kapsamı dışına çıkarılan ilaçlar, doğal tedavi yöntemlerine olan ilgi ve özellikle COVID-19 pandemisinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 6. Müşterilerin sağlık sorunlarında gitmeyi tercih ettikleri ilk yerler

Sağlık sorunlarında ilk tercih ettikleri yer	Kişi (adet)	Yüzde (%)
Sadece hastaneye giderim	18	30
Önce hastaneye sonra aktara giderim	21	35
Önce aktara sonra hastaneye giderim	16	26.7
Sadece aktara giderim	5	8.3

SONUÇ

Eskişehir ilinde faaliyet gösteren bazı aktar firmalarında en fazla satışı yapılan 17 farklı bitkiyi listelenmiştir. Bu bitkilerin en çok sindirim sistemi, solunum sistemi ve kalp-damar rahatsızlıklarının tedavisinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Katılımcıların önemli bir kısmı aktarları sağlık sektörünün bir parçası olarak görmekte olup "*Önce aktara sonra hastaneye giderim (%26.7)" ve "Sadece aktara giderim (%8.*3)", gerek ilk gerekse tamamlayıcı tedavide tıbbi ve aromatik bitkileri benimsemektedir. Tıbbi bitkiler geleneksel ilaçların zengin kaynakları olarak kabul edilmekte ve modern medikal ilaçların yerine kullanılmaktadır.

Araştırma sonuçları, aktarların sattığı tıbbi ve aromatik bitkiler ile müşterilerin satın aldıkları tıbbi-aromatik bitkilerin büyük oranda örtüştüğünü göstermiştir. Ancak listelerde yer alan, bilimsel olarak farklı cinslere ait bitkilerin kekik, salep, papatya gibi aynı isim altında satışının yapıldığı anlaşılmaktadır Bazı familyalarda birbirine benzeyen, etken madde içerikleri birbirinden farklı hatta zehirleyici etkileri olabilen cinsler yer almaktadır. Kekik (*Thymus*) adı altında *Thymbra, Satureja Origanum* cinslerinin; Papatya (*Matricaria chamomilla*) adı altında *Anthemis, Chrysanthemum, Helichrysum, Bellis* cinslerinin; Salep (*Orchis*) adı altında da *Anacamptis, Dactylorhiza, Himantaglossum, Ophrys, Serapia*s cinslerinin satılması buna örnektir. Aktarlardan bazılarının aynı adla satılan bitkilerdeki bilimsel cins ayrımının farkında olduğu, müşterilerin ise bir bilgisinin olmadığı görülmüştür.

Tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştirilmesi, işlenmesi, bitkisel ilaçların üretimi ve ekonomiye kazandırılması için tarımsal-endüstriyel teknolojilerin hayata geçirilmesi gerekir. Tıbbi ve aromatik bitkiler yeni ilaçların ve gıdaların kaynaklarıdır. Tıbbi ve aromatik bitkilerin önemli bir pazar payına sahip olması nedeniyle gerek aktarlık mesleği, gerekse bitkilerden daha fazla yararlanma isteği giderek artmaktadır. Ancak halen daha tıbbi bitkilerin satışı ve kullanımına yönelik net bir standardizasyon yapılabilmiş değildir.

TEŞEKKÜR

Anket çalışmaları sırasında yardımlarını esirgemeyen ve rehberlik eden Eskişehir aktarlarına, çalışanlarına ve şehir halkına içten teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKLAR

Akbulut S (2015) Diffrences in the traditional use of wild plants between rural and urban areas: he sample of Adana. *Studies on Ethno-Medicine,* 9(2): 141-150.

Akbulut S, Bayramoglu MM (2013) The trade and use of some medicinal and aromatic herbs in Turkey. *Studies on Ethno-Medicine*, 7: 67-77.

Akbulut S, Özkan ZC (2016) Herbalist-customer profile in medicinal and aromatic herbs trade: a case study of Kahramanmaraş, Turkey. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 16(1): 246-252 https://doi.org/10.17475/kujff.88816

Akbulut S (2021) Medicinal plants preferences for the treatment of covıd-19 symptoms in Central and Eastern Anatolia. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty,* 21(3): 196-207. https://doi.org/10.17475/kastorman.1048372

Akbulut, S, Özkan ZC (2023) Kuzey Anadolu'da Covid-19 semptomlarına karşı kullanılan tıbbi ve aromatik bitkiler. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* 24(1): 87-95. https://doi.org/10.17474/artvinofd. 1197089

Aşkın Çelik T, Şentürk M, Aslantürk ÖS (2019) Aydın il merkezinde faaliyet gösteren aktarların kişisel ve mesleki özelliklerinin belirlenmesi. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(2): 126-135.

Baytop T (1999) Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi "Geçmişte ve Bugün". 2. Basım. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Çelik Y (2014) Konya ilinde tıbbi ve aromatik bitki satışı yapan aktarların sosyo-ekonomik yapıları üzerine bir araştırma. *Turkish Journal of Agricultural and Natural Sciences*, 1(3): 369-376.

Ertuğ F (2014) Etnobotanik. In: Güner, A. ve T. Ekim (Eds.), Resimli Türkiye Florası. Cilt 1. Ali Nihat Gökyiğit Vakfı, Flora Araştırmaları Derneği ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, İstanbul, ss. 319-420.

Güner A (2012) Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları, Flora Dizisi 1, İstanbul.

Güveloğlu E (2014) Kanser İyileşir. Hayygrup Yayıncılık Ltd Şti, İstanbul.

ISE (2008) International society of ethnobiology code of ethics (with 2008 additions). http://ethnobiology.net/code-of-ethics/. Erişim Tarihi: 12.05.2024.

Özgüven M, Sekin S, Gürbüz B, Şekeroğlu N, Ayanoğlu F, Erken S (2005) Tütün, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimi ve Ticareti. In: VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara, ss: 481-501.

Özkan ZC, Akbulut S (2018) Tıbbi ve aromatik bitki ticaretinde aktar-müşteri ilişkileri: Düzce ili örneği. In: 4th International Non-Wood Forest Products Symposium, Bursa/Turkey, ss: 266-272.

Özkan ZC, Akbulut S (2019) Tıbbi ve aromatik bitki ticaretinde aktar-müşteri ilişkileri: Yalova ili örneği. In: 2nd International Congress of Geographical Education, Eskişehir/Turkey, ss: 1024.

Palabaş Uzun S, Koca C (2020) Ethnobotanical survey of medicinal plants traded in herbal markets of Kahramanmaraş. *Plant Diversity,* 42(6): 443-454. https://doi.org/ 10.1016/j.pld.2020.12.003

Palabaş Uzun S, Şimşir Bozdağ R (2022) Ethnobotanical study on traded medicinal plants and herbal market analyses in Gaziantep/Turkey. *Applied Ecology & Environmental Research,* 20(5): 3955-3976. https://doi.org/10.15666/aeer/2005_39553976

Polat R, Satıl F, Çakılcıoğlu U (2011) Medicinal plants and their use properties of sold in herbal market in Bingöl (Turkey) disctirt. *Biological Diversity and Conservation,* 4(3): 25-35.

Resmi Gazete (2013) Türk Gıda Kodeksi Takviye Edici Gıdalar Tebliği (Tebliğ No: 2013/49). Resmi Gazete Sayı: 28737, 16.08.2013.

Resmi Gazete (2024) Doğal Çiçek Soğanlarının 2016 yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2024/41). Resmi Gazete Sayı: 32752, 14.12.20246.

Sargın SA, Selvi S, Erdoğan E (2014) The handling characteristics of the medicinal plants which sold in herbalists in Alaşehir (Manisa) region. *Biological Diversity and Conservation*, 6(3): 40-45.

Schippmann U, Leaman D, Cunningham AB (2006) A Comparison of Cultivation and Wild Collection of Medicinal and Aromatic Plants Under Sustainability Aspects. In: Bogers RJ (Ed.) Medicinal and Aromatic Plants. Springer, Dordrecht, pp. 75-95.

Singh R (2015) Medicinal plants: a review. *Journal of Plant Sciences. Special Issue: Medicinal Plants*, 3(1-1): 50-55. https://doi.org/ 10.11648/j.jps.s.2015030101.18

Sucu M, Gürbüz İ (2021) Farklı kaynaklardan temin edilen zencefil (*Zingiber officinale Roscoe*) rizom örneklerinin farmakopeye uygunluğunun araştırılması. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 11(3): 481-491. Doi: 10.31020/mutftd.917305.

Şekeroğlu N (2015) Geçmişten günümüze aktarlık mesleği ve modern aktarlık. *BAKDERgi,* 1(2): 10-11.

Şen G, Akbulut S, Karaköse M (2022) Ethnopharmacological study of medicinal plants in Kastamonu Province (Türkiye). *Open Chemistry*, 20: 873-911. https://doi.org/10.1515/chem-2022-0204

Toksoy D, Bayramoglu M, Hacisalihoglu S (2010) Usage and the economic potential of the medicinal plants in Eastern Black Sea Region of Turkey. *Journal of Environmental Biology*, 31:623-628.

Tulukcu E, Sağdıç O (2011) Konya'da aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanılan kısımları. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 27(4): 304-308.

Yaşar Hİ, Koyuncu O, Turan Koyuncu F, Kuş G (2019) Sale of medicinal and aromatic plants and economic dimensions in Eskişehir herbalist. *Research Journal of Biology Sciences*, 12(2):25-28.

Yudharaj P, Shankar M, Sowjanya R, Sireesha B, Ashok Naik E, Jasmine Priyadarshini R (2016) Importance and uses of medicinal plants: an overview. *International Journal of Preclinical & Pharmaceutical Research*, 7(2): 67-73.